

Комплексна оцінка економічного потенціалу суб'єктів господарювання

***Анотація.** В статті розглядаються методичні підходи проведення комплексної оцінки економічного потенціалу виробничих підприємств. На основі сформованої системи аналітичних показників, які в сукупності характеризують наявність, склад і рівень використання кожної складової економічного потенціалу проведено інтегральну оцінку.*

***Ключові слова:** економічний потенціал, система аналітичних показників, інтегральна оцінка, комплексний показник.*

Вступ. Успіх господарської діяльності залежить від ефективного управління і використання наявного економічного потенціалу підприємства. Передумовами ефективного господарювання є постійний процес вивчення потреби необхідних складових економічного потенціалу, визначення рівня їх забезпеченості, оцінка їх ефективності використання та адаптація до існуючих тенденцій зовнішнього середовища.

Присутність економічної кризи у державі призвела до негативних тенденцій у функціонуванні всіх галузей вітчизняної економіки. Зменшення обсягів діяльності, погіршення господарських зв'язків, а також розбалансування виробництва на підприємствах є результатом погіршення фінансового становища суб'єктів господарювання.

Таким чином, виникає потреба у формуванні ефективної стратегії сталого розвитку підприємств на основі достовірної комплексної оцінки економічного потенціалу у розрізі основних його компонентів. Вважаємо, останні в сукупності відображають всебічну характеристику функціонування зовнішньої і внутрішньої сторін економічного потенціалу досліджуваних підприємств.

Питання сутності та оцінки економічного потенціалу підприємства досліджували в своїх роботах провідні вітчизняні та зарубіжні вчені І. Ансофф, В.Г. Герасимчук, М.О. Кизим, Л.С. Краснокутська, Є.В. Лапін, О.С. Федонін та інші [1, 3, 4]. Проте динамічність ринку та загострення економічної кризи сьогодні потребують поглиблення отриманих результатів вченими та подальшого дослідження відповідно до сучасних вимог ведення бізнесу.

Постановка завдання. Для розв'язання проблем ефективного управління та пошуку резервів нарощення бізнесу, вважаємо, необхідно провести детальне дослідження основних складових економічного потенціалу, а саме: ринкового, виробничого та фінансового. Однак, в умовах невизначеності дати цілісну оцінку економічного потенціалу підприємств та провести порівняльний аналіз в просторі і часі з метою прийняття ефективних управлінських рішень є досить складно. У зв'язку з цим є потреба розрахунку комплексної оцінки явищ і процесів, що вивчаються. Це пов'язано із їх багатогранністю та неоднозначністю, а також необхідністю узагальнення інформації про досліджувані явища.

Результати. З метою визначення інтегральної оцінки науковці застосовують ряд математичних інструментів, які групуються на:

- детерміновані;
- стохастичні.

До першої групи належать такі основні методи: метод сум, геометричної середньої, метод суми міщ, метод відстаней та ін. До методів стохастичної комплексної оцінки включають методи компонентного аналізу, двовимірного шкалування, багатовимірного факторного аналізу, експертно-статистичні та ін. [2]

Кожний зі згаданих методів характеризується певними особливостями у застосуванні та мають свої недоліки і переваги. Враховуючи їх, необхідно вибрати методику оцінювання, яка найбільш об'єктивно і достовірно відповідає фактичному стану справ. У нашому випадку для визначення інтегрального показника кожного компонента економічного потенціалу виробничих підприємств було використано метод відстаней.

Метод відстаней полягає в оцінці результатів діяльності порівняно з еталоном, до якого прагне підприємство. Він ґрунтується на визначенні ступеня близькості об'єктів, які вивчаються, до об'єкта, що виступає в ролі еталона. При цьому еталонний об'єкт ($x_{j, n+1}$) визначається з однотипних підприємств однієї або різних галузей. Він має умовний характер і відображає максимальні чи середні значення усіх показників, тобто:

$$x_{j, n+1} = \max (x_{ij}), \quad (1)$$

або

$$x_{j, n+1} = \frac{\sum_{i=1}^n x_{ij}}{m}, \quad (2)$$

де $i = 1, 2, \dots, n; j = 1, 2, \dots, m$.

У практиці порівняльного аналізу найчастіше застосовуються такі функції відстані, які подано в табл. 1.

Таблиця 1. Основні функції відстані в багатовимірному аналізі

Назва функції	Формула розрахунку
Евклідова відстань	$d(x_i, x_j) = \sqrt{\sum_{k=1}^m (x_{j, n+1} - x_{jk})^2}$
Зважена евклідова відстань	$d(x_i, x_j) = \sqrt{\sum_{k=1}^m W_k (x_{j, n+1} - x_{jk})^2}$
I ₁ -норма	$d(x_i, x_j) = \sum_{k=1}^m x_{j, n+1} - x_{jk} $
I _p -норма	$d(x_i, x_j) = \sqrt[p]{\sum_{k=1}^m x_{j, n+1} - x_{jk} ^p}$

Якщо одиниці виміру показників, які використовуються при визначенні відстані, різномірні і непорівнянні, тоді вони приводяться до стандартного вигляду шляхом ділення значень цих показників на еталонний показник:

$$x_{ik}^c = \frac{x_{ik}}{x_{j, n+1}}, \quad (3)$$

де x_{ik}^c – стандартизовані показники стану k -го об'єкта;

$x_{j,n+1}$ – показник еталонного (умовного) об'єкта;

x_{jk} – вихідні дані.

Впорядкування (ранжування) об'єктів аналізу проводиться в порядку зменшення комплексної оцінки, тому що найменше віддалення від еталону означає найвище значення рейтингової оцінки [2].

У нашому випадку для розрахунку інтегрального показника компонентів економічного потенціалу було використано показники стимулятори, зростання значень яких є позитивною ознакою для компонентів, які аналізуються.

Дослідження кожного компонента економічного потенціалу підприємств проведене на основі системного підходу, який ґрунтується на оцінці наявності складових та рівня їх використання. Формування системи аналітичних показників здійснено методом експертних оцінок та перевірено узгодженість думок за допомогою коефіцієнта конкордації. З метою повноти охоплення оцінки компонентів відібрано наступну систему аналітичних показників: для ринкового потенціалу – 5 показників, виробничого потенціалу – 19 показників, фінансового потенціалу – 13 показників.

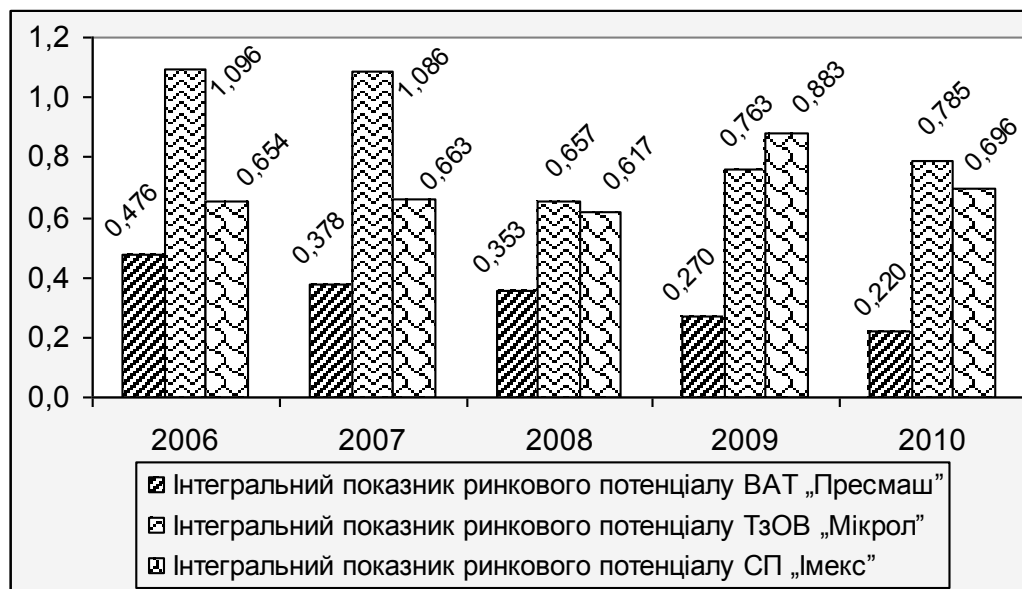
Розрахунок інтегрального показника компонентів економічного потенціалу було проведено на прикладі фінансово-господарської діяльності машинобудівних підприємств Івано-Франківської області у динаміці 2006-2010 рр. на основі методу Евклідової відстані за допомогою програмного середовища MS Excel та, для наглядного сприйняття рейтингової оцінки, результати обчислення перетворено в обернену величину на основі формули:

$$I_{ij} = \frac{1}{d(x_i, x_j)}, \quad (4)$$

де I_{ij} – інтегральний показник i -го компонента економічного потенціалу j -го підприємства;

$d(x_i, x_j)$ – розрахована комплексна оцінка i -го компонента економічного потенціалу j -го підприємства на основі Евклідової відстані.

Для наочного відображення отримані результати інтегрального показника ринкового потенціалу досліджуваних підприємств зображені у вигляді рис. 1.

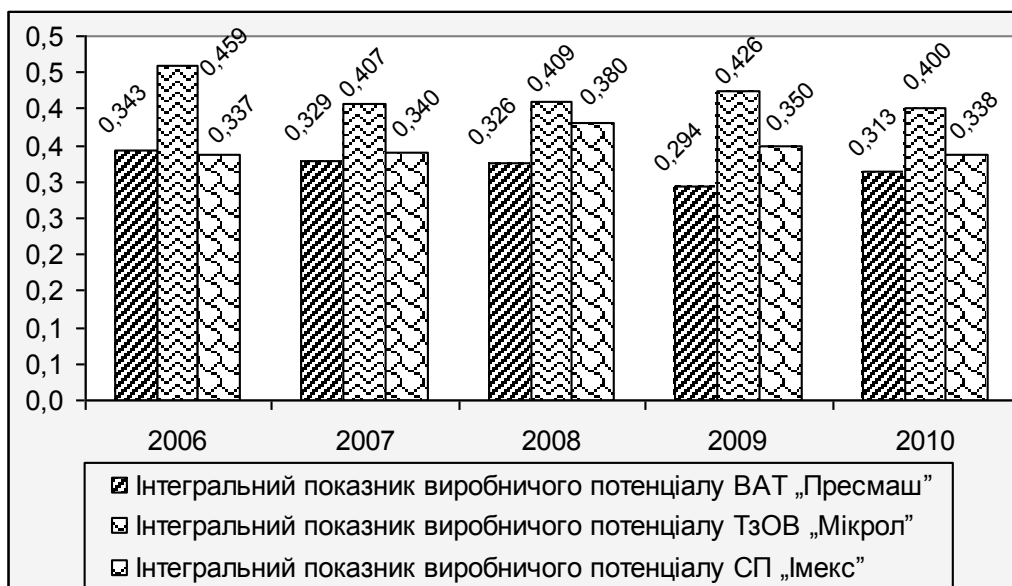

Рис. 1. Інтегральний показник ринкового потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр.

Отримані значення інтегрального показника показують, що ринковий потенціал є найбільше розвинутим у ТзОВ „Мікрол”, який за останні роки дослідження має тенденцію до зменшення. Одночасно, впевнено утримує та поступово нарощує ринковий потенціал підприємство „Імекс”, де значення інтегрального показника коливається в межах 0,617-0,883. Найгірша ситуація склалася у діяльності BAT „Пресмаш”, яка свідчить про постійне зменшення величини ринкового потенціалу та рівня ефективності його використання.

Встановлено, вагомий вплив на низький рівень розрахованого інтегрального показника у BAT „Пресмаш” спричинив показник рентабельності продажу, який впродовж 2006-2010 рр. мав від’ємне значення. В цілому присутність на регіональному рівні останнього є суттєвою, оскільки BAT „Пресмаш” володіє найбільшою часткою місцевого ринку.

Розрахований інтегральний показник виробничого потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр. подано у вигляді рис. 2.

Рис. 2. Інтегральний показник виробничого потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр.

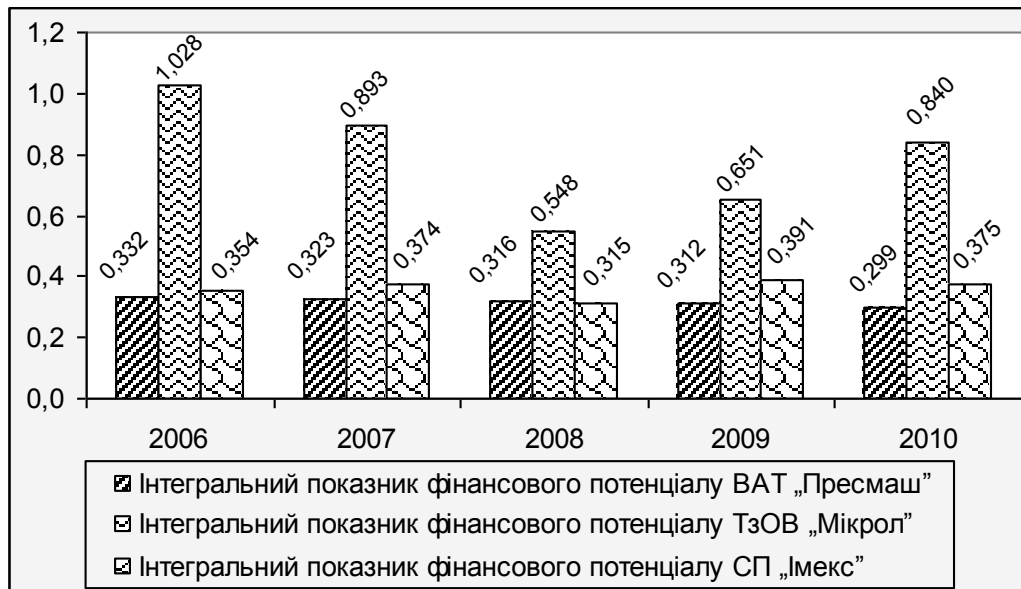
Як бачимо, внутрішня сторона економічного потенціалу, а саме виробничий потенціал машинобудівних підприємств є менш мінливим, порівняно з ринковим, і характеризується стабільністю впродовж досліджуваних років. Так, рис. 2. показує найвищий рівень виробничого потенціалу зафіксовано у ТзОВ „Мікрол”. Тенденцію до зростання інтегрального показника у динаміці аналізованих періодів виявлено у діяльності СП „Імекс”. Позитивним для ВАТ „Пресмаш” є те, що з 2010 року також простежується нарощення виробничого потенціалу.

Встановлено, нарощення обсягів діяльності підприємства, в тому числі його потенціалу є можливим за рахунок двох способів:

- екстенсивним;
- інтенсивним [4].

Вважаємо, в сучасних умовах господарювання, яким притаманна обмеженість ресурсів, передумовою для зростання є вибір останнього способу, що передбачає раціональне використання наявних ресурсів з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Також визначено інтегральний показник фінансового потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр. та зображено на рис. 3.

Рис. 3. Інтегральний показник фінансового потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр.

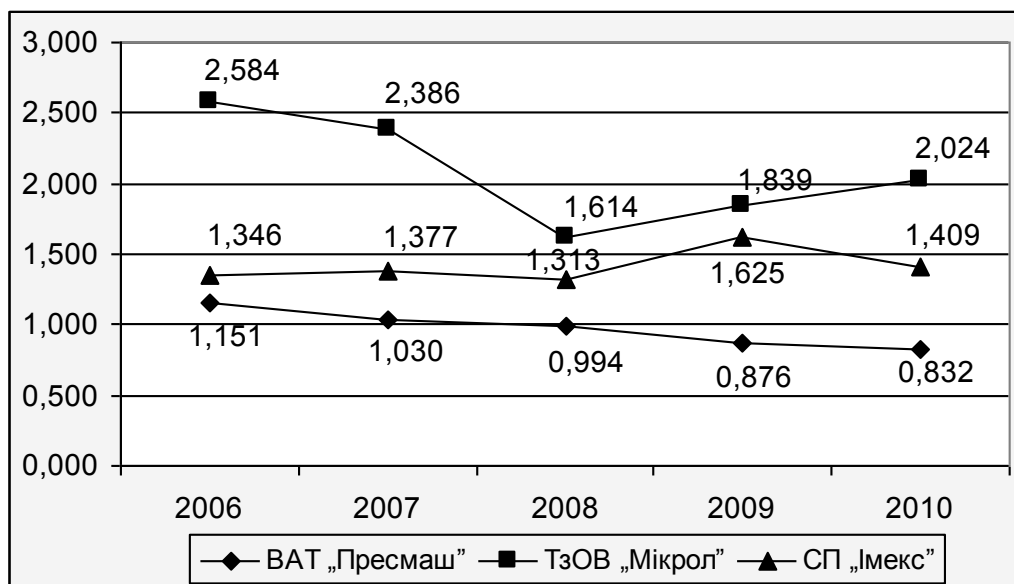
З великим відривом інтегральний показник фінансового потенціалу ТзОВ „Мікрол” перевищує аналогічний показник інших суб’єктів господарювання, що досліджуються. Це пояснюється відносно високим рівнем прибутковості діяльності, що підтверджує ефективне використання вкладених фінансових ресурсів у підприємство „Мікрол”. Фінансовий потенціал у ВАТ „Пресмаш” і СП „Імекс” залишається практично беззмінним впродовж аналізованих років.

Розрахунок комплексного показника економічного потенціалу повинен враховувати сукупність досліджуваних елементів, оцінку яких вже проведено, у вигляді математичного агрегування (поєднання). У нашому випадку було використано адитивну модель, яка адекватно відповідає сутності об’єкта дослідження, тобто:

$$Y = \sum_{i=1}^n x_i = x_1 + x_2 + \dots + x_n \quad (5)$$

де $x_1, x_2, \dots, x_n$ – компоненти економічного потенціалу досліджуваного підприємства.

Для розрахунку комплексного показника економічного потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області були використані інтегральні показники його компонентів, а саме ринкового, виробничого та фінансового (рис. 4).

Рис. 4. Комплексний показник економічного потенціалу машинобудівних підприємств Івано-Франківської області за 2006-2010 рр.

Як бачимо, найвищий рівень економічного потенціалу упродовж 2006-2010 рр. зафіксовано у ТзОВ „Мікрол”. Наступним по рейтингу є підприємство „Імекс”, значення економічного потенціалу якого практично не варіюється і, не зважаючи на кризові явища, витримується стійкість ряду динаміки. БАТ „Пресмаш” впродовж аналізованого періоду з кожним роком втрачає декілька пунктів комплексного показника економічного потенціалу. Вважаємо, необхідно визначити фактори, що зумовили такі зміни, та усунути їх на майбутнє.

Висновки. Таким чином, проведена комплексна оцінка компонентів економічного потенціалу формує достовірну інформацію про стан виробничих підприємств та свідчить, що ринкові умови господарювання, наявність конкурентного середовища та присутність кризових явищ в сукупності змушують впроваджувати в практику адекватні механізми господарювання і нові інноваційні форми ефективного управління з метою нарощення потенціалу та зміцнення власних позицій на ринку.

Список літератури

1. Краснокутська Н.С. *Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник.* / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с.
2. Купалова Г.І. *Теорія економічного аналізу: навч. осібник* / Г.І. Купалова. – Київ: Знання, 2008. – 639 с.
3. Лапин Е.В. *Оценка экономического потенциала предприятия: Монография.* / Е.В. Лапин. – Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2004. – 360 с.
4. Федонін О.С. *Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб.* / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – Київ: КНЕУ, 2004. – 316 с.